

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی IEEE و ISI ویژه فنی و مهندسی

تحلیل کتاب فارسی خوان داری ششم ابتدایی بر اساس مؤلفه ظلم‌ستیزی

نویسندگان:

نفیسه هادیان^۱ و مجتبی هادیان^۲

چکیده

ظلم بنا به تعاریف ارائه شده قرار دادن هر چیز در غیر جای خود استنباط می‌شود که این مفهوم متضاد عدل به معنای هر چیز در جایگاه خود هست. این پژوهش برای بررسی میزان توجه به این مؤلفه‌ها در کتاب فارسی خوان داری ششم ابتدایی صورت گرفته است که بر اساس یافته‌های پژوهش انجام شده می‌توان دریافت که به مفاهیم ظلم‌ستیزی و عدالت‌خواهی توجه شایانی نشده است.

نظام آموزش و پرورش که رسالت آن تعلیم و تربیت نسل‌های یک جامعه است باید همان‌طور که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ذکر شده این رسالت را از همان ابتدا تربیت انسان‌ها انجام دهد و موجب رشد این فضیلت در جامعه شود که توجه به این مسئله نقطه شروع سعادت و رشد متعالی یک جامعه هست.

کلیدواژه: ظلم‌ستیزی، عدالت‌خواهی، فارسی ششم

بیان مسئله

ظلم امری نکوهیده و مخالف فطرت انسانی است و انسان‌ها آن را بر نمی‌تابند. دین اسلام نیز همواره بر حفظ عزت و حرمت انسان‌ها تأکید داشته است. اگرچه ظلم‌ستیزی در ادبیات فارسی بازتاب داشته است و ویژه شعر شیعی نیست؛ اما در آثار شاعران شیعه به لحاظ آثار تربیتی و نیز حساسیت شیعیان، تشخص و تمایز جدی پیدا کرده است. (بابا صفری، ۱۳۸۶).

بعضی از کتاب‌های لغت، ظلم را به معنی ستم، بیداد و ناقص کردن حق دانسته‌اند و در تعریف آن گفته‌اند ظلم عبارت است از گذاشتن یک شیء در غیر محل و جای مناسب آن. بر این اساس، ظلم و ستم در مقابل عدل و داد قرار می‌گیرد؛ چون در تعریف عدل هم گفته شده است عدل عبارت است از قرار دادن هر چیز در جای خودش. در اصطلاح

^۱ دانشجوی کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان، پردیس امام سجاد بیرجند، nafisehadian@yahoo.com

^۲ دانشجوی کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان، مرکز آموزش عالی علامه طباطبایی سبزوار، mojtahadian@chmail.ir

ظلم عبارت است از اینکه اشیاء، اعمال، صفات و عقاید از محل و جایگاه واقعی آن‌ها تغییر داده شوند. (بابا صفری، ۱۳۸۶).

در علوم اجتماعی نیز ظلم عبارت است از غصب و نادیده گرفتن حقوق اجتماعی و اقتصادی افراد و اجبار آنان به اموری ناپسند که برایشان مطبوع و مطلوب نیست؛ اما در اصطلاح قرآن، ظلم اختصاص به تجاوز فرد یا گروهی به حقوق فرد یا گروه دیگر ندارد، بلکه شامل ظلم فرد به نفس خود او نیز می‌شود و هر فسق و فجور و خارج شدن از مسیر درست انسانیت را هم ظلم می‌گویند. (بابا صفری، ۱۳۸۶).

در علم اخلاق، ظلم را به دو قسمت تقسیم می‌کنند ظلم به معنی خاص آن که به معنی زیان رساندن به غیر و آزار دادن به او از طریق ضرب، شتم، قتل، تهمت، غیبت، تجاوز به مال و آبروی اشخاص است و ظلم به معنی عام آن که تجاوز از خط اعتدال در هر چیز را شامل می‌شود. این نوع از ظلم، ردایب اخلاقی را نیز در برمی‌گیرد. اگر ملکه عدالت در نتیجه‌ی مراقبت انسان بر اعمال، رفتار و افکار، در وجود او تثبیت شود، گفتار، کردار و اندیشه‌های انسان به صفت شایسته‌ی فضیلت متصوف می‌گردند؛ اما اگر در اثر عدم تهذیب نفس و تزکیه، زمامداری وجود آدمی به دست هوای نفس بیفتد، انسان از ملکه‌ی عدالت فاصله می‌گیرد و به‌عنوان صفت‌های ناپسند و ردایب اخلاقی آلوده می‌شود. حضرت علی (علیه‌السلام) در اشاره به این حقیقت می‌فرماید ظلم و دور شدن از ملکه عدالت، ریشه‌ی تمام پستی‌ها و فرومایگی‌هاست. (بابا صفری، ۱۳۸۶).

در این زمینه ابن فارس گفته است

ظا و لام و میم دارای دو معنی اصولی است (۱) تاریکی و سیاهی (۲) چیزی را از ستم در غیر موضوع خود نهادن. (قریب، ۱۳۶۶).

همان‌طور که شخص در تاریکی چیزی را نمی‌بیند در حال ستم کردن هم مثل اینکه در تاریکی فرورفته نمی‌تواند درک حقیقت کند و به‌طور کلی می‌توان گفت ظلم به معنای ستم و گذاشتن چیزی در غیر محل آن است؛ اما آنچه در اصطلاح و عرف مردم از ظلم ذکر می‌شود بیشتر مصادیق آن هست که ظلم به معنای خاص آن آمده است. (رامپوری، ۱۳۶۳؛ در نقل برجی نژاد، ۱۳۸۲)

مبارزه با ظلم و ستم از انگیزه‌های بسیار قوی در پیروزی ملت ایران به حساب می‌آید. ملت مسلمان ایران با الهام از آیه شریفه که می‌فرماید «و لا تترکوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار و ما لکم من دون الله من اولیاء ثم لا تنصرون؛ (هود ۱۱۳) و به کسانی که ستم کرده‌اند متمایل نشوید که آتش دوزخ به شما می‌رسد و در برابر خدا برای شما، دوستانی نخواهد بود و سرانجام یاری نخواهید شد.» دست به مبارزه و قیام زدند زیرا در این آیه‌ی شریفه نصرت و یاری خداوند متعال منوط به گریز از ستمگران قرار داده شده است. (صحیفه امام «ره»، ۱۳۷۸؛ در نقل عبدالکریم پاک‌نیا، ۱۳۸۸)

در این راستا یکی از مهم‌ترین اهداف انقلاب اسلامی ایران که از عوامل پیروزی آن نیز محسوب می‌شود؛ با ظلم و ستمگری و فساد بود. ملتی که از ستم و جنایت و فساد حکمرانان طاغوتی به سطوح آمده بودند مصمم شدند که ریشه

ظلم و فساد را از بیخ و بن برکنند و این انگیزه‌ی قوی آنان را در پیروزی‌شان بر دشمن یاری نمود. (صحیفه امام «ره»؛ ۱۳۷۸؛ در نقل عبدالکریم پاک‌نیا، ۱۳۸۸)

مبارزه با ظلم و نفی استکبار، از اصول اساسی اندیشه‌ی مبارزاتی حضرت امام (ره) بوده و همواره مورد تأکید قرار گرفته است. امروز دنیا در شعله‌های سرکش آتش جور و ستم قدرت‌های استکباری زبانه می‌کشد و ملل محروم، اندیشه ظلم‌ستیزی امام (ره) که برخاسته از تفکر دینی و باور ناب مذهبی ایشان بود، از یک سو با طرح پدیده ظلم‌ستیزی به عنوان تکلیف دینی موجب شد که این تفکر باغیرت دینی اسلامی گره‌خورده و برای همیشه به‌عنوان یکی از الزامات و تکالیف دینی نقش‌آفرین گردد. (صحیفه امام، ج ۵، ص ۳۰۱).

بی‌گمان مهم‌ترین هدف پیامبران، عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی بوده است. این هدف چنان دارای اهمیت است که قرآن در آیه ۲۵ سوره حدید به‌صورت هدف از مأموریت‌های پیامبران و فرو فرستادن کتاب‌های آسمانی را آگاهی بخشی و روشننگری مردم نسبت به حقوق خود، بسترسازی برای نهضت و قیام توده‌های مردم در راستای عدالت اجتماعی و فراهم آوری بسترهای مناسب برای فرصت‌های برابر برمی‌شمارد.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید

پست‌ترین و ذلیل‌ترین خلق در نزد خدا کسی است که امر مسلمانان در دست او باشد و میان ایشان به‌راستی رفتار نکند. (مجلسی، ۱۴۰۳ ه.ق).

همچنین در اخبار متواتر که از ائمه معصومین (ع) به ما رسیده است هر جا سخن از ظلم به میان آمد، ذم عظیم و تهدید بر آن وجود دارد؛ چراکه واژه ظلم مذمت و عقوبت را به همراه خود دارد.

«هیئات که با شما بتوانیم تاریکی را از چهره‌ی عدالت بزدایم و کجی‌ها را که در حق راه‌یافته است، راست نمایم.» حضرت علی (ع) در این سخنشان، علت ظلم را به خود افراد برمی‌گردانند چراکه آن‌ها بر روی عدل، ظلمت و تاریکی انداخته و مسیر حق را منحرف کرده‌اند.

ازجمله معانی ظلم این است که چیزی در غیر محل و جایگاهش قرار گیرد و به همین جهت برای آن مصادیق فراوانی است. ازجمله

(۱) ظلم به خداوند به‌راستی ظلمی بالاتر از این نمی‌شود که انسان، جماد بی‌ارزش و یا انسان ناتوانی را همتای وجود نامحدودی قرار دهد که بر سراسر جهان هستی حکومت می‌کند.

(۲) ظلم به نفس این قسم از ظلم شامل ارتکاب گناهان می‌شود که البته ساده‌ترین و نزدیک‌ترین راه به مغفرت الهی همان توبه هست و خداوند هم در قرآن کریم وعده مغفرت بر ظلم به نفس را داده است.

(۳) ظلم به دیگران این قسم نیز دارای مصادیقی فراوان است. ازجمله ظلم مالی که شامل پایمال کردن حق مالی یک انسان یا یک جامعه هست و یا ظلم جانی که این‌گونه تجاوز و ستمکاری از وارد کردن یک جراحت کوچک بر بدن تا کشتن یک یا چند انسان را شامل می‌شود و یا ظلم اعتباری که همان تجاوز به حقوق اعتباری انسان‌هاست و نیز مصادیق

دیگر ظلم‌ها. (برجی نژاد، ۱۳۸۲)

بر اساس تعاریف فوق از ظلم و شناخت ظلم و مؤلفه‌های آن به بررسی این مقوله در سند تحول بنیادین و اینکه تا چه اندازه به این مباحث در سند توجه شده می‌پردازیم.

طبق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ ویژگی‌هایی برای این مؤلفه ذکر شده است که به شرح زیر هست

تجلی بخش فرهنگ غنی اسلامی و انقلابی در روابط و مناسبات با خالق، جهان خلقت، خود و دیگران "به‌ویژه تکلیف‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، کرامت نفس، امانت‌داری، خودباوری و کارآمدی، کارآفرینی، پرهیز از اسراف و وابستگی به دنیا، همدلی، احترام، اعتماد، وقت‌شناسی، نظم، جدیت، ایثارگری، قانون‌گرایی، نقادی و نوآوری، استکبارستیزی، دفاع از محرومان و مستضعفان و ارزش‌های انقلاب اسلامی".

از جمله اهداف کلان این سند عبارت است از تربیت انسانی موحد، مؤمن و معتقد به معاد و آشنا و معتقد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالت‌خواه و صلح‌جو، ظلم‌ستیز، جهادگر، شجاع و ایثارگر و وطن‌دوست، مهرورز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، ولایت‌مدار و منتظر و تلاش‌گر در جهت تحقق حکومت عدل جهانی، بارزاده و امیدوار، خودباور و دارای عزت‌نفس، امانت‌دار، دانا و توانا، پاک‌دامن و باحیا، انتخاب‌گر و آزادمنش، متخلق به اخلاق اسلامی، خلاق و کارآفرین و مقتصد و ماهر، سالم و بانشاط، قانون‌مدار و نظم‌پذیر و آماده‌ی ورود به زندگی شایسته‌ی فردی، خانوادگی و اجتماعی، بر اساس نظام معیار اسلامی.

از راهکارهای پیشنهادی که در این سند برای تحقق این آرمان‌ها ارائه شده به شرح زیر آمده است

تقویت ایمان، بصیرت دینی و باور به ارزش‌های انقلاب اسلامی و توانمندسازی مربیان و دانش‌آموزان برای وفاداری و حمایت آگاهانه از این ارزش‌ها و مواجهه هوشمندانه با توطئه‌های دشمنان با استفاده از ظرفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی آموزش و پرورش و مشارکت خانواده و سایر نهادها به دستگاه‌ها به‌ویژه حوزه‌های علمیه و حضور فعال و سازمان‌یافته دانش‌آموزان و مدارس در برنامه‌های سیاسی و اجتماعی و انقلابی.

با توجه به اهمیت ظلم‌ستیزی که در قرآن و احادیث به آن اشاره شده باید آموزش این مقوله را در برنامه درسی مدارس قرار دهند تا روحیه‌ی دفاع از مظلوم در مقابله با ظالم در دانش‌آموزان ایجاد شود تا بتوانند در جامعه نقش خود را به درستی ایفا کنند و خود و جامعه را از دسیسه‌ها و فریبکاری دشمنان حفظ کنند و به دفاع از حق مظلومین بپردازند. در این پژوهش بر اساس اهمیتی که گفته شد و اینکه محقق پژوهشی در این زمینه پیدا نکرده است به بررسی مؤلفه‌های ظلم در کتاب فارسی خوانداری ششم ابتدایی پرداخته می‌شود تا مشخص شود به چه میزان در این کتاب به این مقوله پرداخته شده است.

سوالات پژوهش

- (۱) به چه میزان در کتاب فارسی ششم به مسئله ظلم به خدا توجه شده است؟
- (۲) به چه میزان در کتاب فارسی ششم به مسئله‌ی ظلم به نفس توجه شده است؟
- (۳) به چه میزان در کتاب فارسی ششم به مسئله‌ی ظلم به دیگران توجه شده است؟

جامعه، نمونه و روش پژوهش

جامعه مورد بررسی در این پژوهش متن کتاب فارسی خواننداری ششم مقطع ابتدایی هست و از آنجایی که نمونه بر جامعه مورد بررسی منطبق است نمونه به طور جداگانه معرفی نشده است. روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع تحلیل محتوا هست. جامعه آماری کلیه محتوای کتاب فارسی ششم هست. روش جمع‌آوری اطلاعات جدول مقوله‌بندی است که بر اساس نظریه زینب برجی نژاد و آیات قرآن کریم شامل مؤلفه‌های ظلم به خداوند، ظلم به نفس و ظلم به دیگران از واحد ثبت جمله هست.

روایی و پایایی پژوهش

روایی

در این مقاله قصد بررسی محتوای کتاب فارسی خواننداری ششم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های ظلم به خداوند، ظلم به نفس، ظلم به دیگران از دیدگاه نظریه پردازان از جمله علی اصغر بابا صفری، غیاث الدین محمد رامپوری، عبدالکریم پاک‌نیا، صحیفه‌ی امام راحل، محمدباقر مجلسی و زینب برجی پور اخذ شده است که مورد تأیید تعدادی از صاحب‌نظران قرار گرفته است.

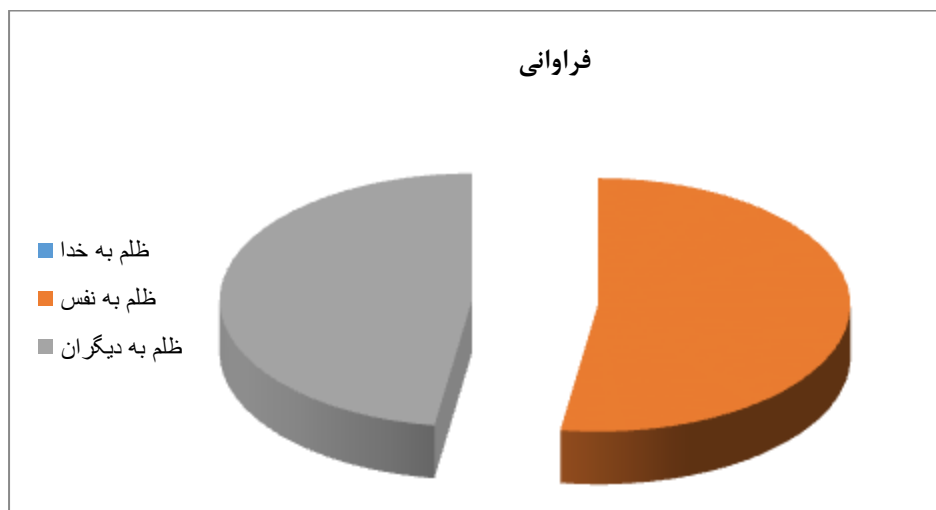
پایایی

با توجه به بررسی‌های انجام شده توسط مصحح بر روی متن کتاب با استفاده از روش پایایی نتایج به دست آمده بدین ترتیب هست که در کتاب فارسی خواننداری ششم ابتدایی درصد پایایی ۸۰.۵۹٪ هست که از پایایی قابل قبولی برخوردار است.

یافته‌ها

تعداد و درصد فراوانی مؤلفه‌های کتاب در جدول شماره یک تدوین شده است.
جدول شماره «یک» درصد فراوانی هریک از مؤلفه‌ها

ششم ابتدایی		پایه مؤلفه
درصد فراوانی	تعداد	
٪۰	۰	ظلم به خدا
٪۵۲.۳۸	۱۱	ظلم به نفس
٪۴۷.۶۲	۱۰	ظلم به دیگران

مقوله‌های مرتبط با ظلم‌ستیزی در این پژوهش به شرح ذیل می‌باشند

ظلم به خداوند، ظلم به نفس و ظلم به دیگران، بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش مؤلفه‌های ظلم به نفس و ظلم به دیگران بیش از مؤلفه‌ی ظلم به خداوند مورد توجه قرار گرفته است که از این میان برای مؤلفه‌ی ظلم به نفس نسبت به مؤلفه‌ی ظلم به دیگران توجه بیشتری صورت گرفته است. بر اساس نتایج حاصل از جدول شماره «یک» مؤلفه‌های ظلم به خداوند، ظلم به نفس و ظلم به دیگران به ترتیب (۰٪)، (۵۲.۳۸٪) و (۴۷.۶۲٪) به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه گیری

یکی از راه های شناخت هر چیزی مراجعه به نقیض و ضد آن است اگر عدالت را به معنای قرار دادن هر چیزی در جای مناسب آن یا اعطای حق هر صاحب حقی گفته اند این بدان معنا خواهد بود که ظلم به معنای عدم قرار دادن هر چیزی در جای مناسب و عدم اعطای حق هر صاحب حقی است از این رو در فرهنگ قرآن در تعریف ظلم گفته شده است ظلم، قرار دادن چیزی در غیر جایگاه اختصاصی و مناسب خودش است. (اصفهانی، ۱۳۸۳).

بر اساس این گفته ها در این پژوهش سه مؤلفه ظلم به خدا، ظلم به نفس و ظلم به دیگران مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت که از این میان تا حدی بر ظلم به نفس و ظلم به دیگران توجه شده بود اما متأسفانه با وجود اهمیت ظلم به خدا و ضرورت آشنایی دانش آموزان با این مؤلفه، توجه چندانی به این مقوله معطوف نشده بود. لازمه دستیابی به عدل و درک متعالی از آن شناخت کامل و دقیق ظلم و مؤلفه های آن هست که با این وجود متأسفانه توجه شایسته ای صورت نگرفته است.

محور این پژوهش، کتاب فارس خوان داری ششم ابتدایی بود که از میان «هفده» درس ارائه شده در این کتاب به طور اختصاصی به هیچ کدام از مؤلفه های ظلم و مفهوم ظلم پرداخته نشده است؛ و نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل مجموع دروس ارائه شده هست که نیازمند توجه بیشتری به این مقوله هست.

بر اساس تحلیل های صورت گرفته و نتایج حاصل، از نظام آموزش و پرورش انتظار می رفت به ظلم ستیزی و مؤلفه های آن و معرفی درست فضیلت عدل و تبعات آن در جامعه بیشتر پرداخته می شد. از آنجایی که عدل برترین فضیلت اخلاقی به شمار می رود خوشبختی و رشد سعادت مند یک جامعه در گرو این مقوله و پرهیز از ظلم است. این نیاز احساس می شود که باید افراد جامعه را از همان ابتدا با این مفاهیم آشنا کرده و همان طوری که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش آمده است پرداختن به این مسئله یک رسالت برای آموزش و پرورش شمرده شده که انتظار می رود توجه بیشتری به این مقوله معطوف گردد.

منابع

- اصفهانی، راغب (۱۳۸۳). مفردات الفاظ قرآن کریم، ص ۵۳۸-۵۳۷.
- بابا صفری، علی اصغر (۱۳۸۶). ظلم ستیزی در شعر شیعی. فصلنامه شیعه شناسی، ۵(۱۸)، ۱۰-۱.
- برجی نژاد، زینب (۱۳۸۲). ظلم، ص ۳-۱.
- پاک نیا، عبدالکریم (۱۳۸۸). عوامل و حیانی پیروزی انقلاب از دیدگاه امام، ص ۶-۵.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در افق چشم انداز ۱۴۰۴ (۱۳۹۰). ص ۱۰-۲.

سوره ی زمر، آیه ی ۵۳

رامپوری، غیاث الدین محمد؛ برجی نژاد، زینب (۱۳۶۳). قیاس اللغات. تهران انتشارات امیرکبیر، جلد ۱، ص ۵۶۹.

صحیفه ی امام، جلد ۵، ص ۳۰۱.

قریب، محمد (۱۳۶۶). فرهنگ لغات قرآن، تهران انتشارات بنیاد، جلد ۱، ص ۷۱۳.

مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ه.ق). بحارالانوار، بیروت-لبنان، موسسه العرفاء، جلد ۷۵، ص ۳۵۲.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی IEEE و ISI ویژه فنی و مهندسی